

לא תנסו

לא תנסו את ה' אלהיכם כאשר נסיתם במסה: (דברים ו טז).¹

רמב"ן דברים פרק ו פסוק טז – אחרי האותות והניסים אין עוד מקום לניסיונות

"לא תנסו את ה' אלהיכם" - פירוש כאשר נסיתם במסה. שלא תאמר אם יש ה' בקרבנו לעשות לנו ניסים, או שנצליח בהיותנו עובדים לפניו ונשבע לחם ונהיה טובים² - נשמור תורתו. כי הכוונה שם כך היתה, שאם יראו שהשם יתן להם מים בנס מאתו³ - ילכו אחריו במדבר. ואם לא - יעזבוהו.⁴ ונחשב להם לעון גדול, כי אחרי שנתאמת אצלם באותות ובמופתים כי משה נביא השם ודבר ה' בפייה אמת, אין ראוי לעשות עוד שום דבר לניסיון. והעושה כן איננו מנסה הנביא, רק השם יתברך הוא מנסה: לדעת היד ה' תקצר.⁵ ולכך אסר לדורות לנסות התורה או הנביאים, כי אין ראוי לעבוד השם על דרך הסתפק⁶ או שאלת מופת ונסיון. כי אין רצון השם לעשות ניסים לכל אדם ובכל עת. ואין ראוי לעבדו על מנת לקבל פרס, אלא אולי ימצא בעבודתו ולכתו בדרכי התורה צער ואסון וראוי שיקבל הכל במשפט צדק, ולא כאשר אמרו אוילי עמנו: "וכי הלכנו קְדַרְנִית מִפְּנֵי ה' צְבָאוֹת" (מלאכי ג יד).⁷

ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה סד – אמיתות הנביא מספקת

והמצוה הס"ד היא שהזהירנו מנסות ייעודי וייחולו יתעלה, שיעדו וייחלו אותנו בהם נביאו על צד שנסתפק בהם, אחר שנדע אמיתת נבואת הנביא שיספר בהם. והוא אמרו יתעלה (ואתחנן ו) לא תנסו את ה' אלהיכם כאשר נסיתם במסה:⁸

¹ במקרא נאמר "לא תנסו" בהקשר ברור עם הניסיון שבני ישראל ניסו את הקב"ה במסה ומריבה, ככתוב בשמות יז ז: "ויקרא שם המקום מסה ומריבה על ריב בני ישראל ועל נסתם את ה' לאמר היש ה' בקרבנו אם אין". וכן בדברים לג ח: "ויללוי אמר תמיק ואוריד לאיש חסידך אשר נסיתו במסה תריבהו על מי מריבה". ובדברים ט כב בלשון הכעסה ולא ניסיון: "ובתבערה ובמסה ובקברת התאנה מקצפים הייתם את ה'". וגם כאן, בציווי לדורות, מוזכר האירוע של מסה כדגם לאיסור ולכל מי שאומר "לא תנסו" בקצרה, אפשר לומר: "שפיל לסיפיה דקרא" (ברכות י ע"א ועוד). – קרא את הפסוק עד סופו. אך דא עקא, שמה שקרה שם, במסה, לא ברור בדיוק (ראו מפרשי המקרא על הפסוקים שהבאנו), לפיכך "לא תנסו" של הראשונים חז"ל והמדרש מתחיל במסה, אך הולך בדרכו הפרשנית והאגדית (במסע שלו) ומתחבר לסיפורי מקרא אחרים כמו גדעון, משה, אליהו, מיכה ועוד.

² יהיה לנו טוב.

³ אבן עזרא: "שיעשה כל צרכנו".

⁴ עד כאן - שלא תאמר כל זאת. ומה נעשה עם דברי יעקב בראש פרשת ויצא: "אם יהיה אלהים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך ונתן לי לחם לאכל ובגד ללבש: ושבתני בשלום אל בית אבי ויהיה ה' לי לאלהים"? נראה כאילו המשך דברי רמב"ן מכוונים, בין השאר, לענות על שאלה זו שגם אם הוא לא מזכיר אותה בפירוש, היא מהדהדת ברקע. וכבר הארכנו לדון בנדר יעקב בדברינו [אין הבטחה לצדיק בעולם הזה](#), בפרשת ויצא. ראו גם דברינו [הגר שביקש להיות כהן גדול](#) בפרשת במדבר, בפרט תשובתו של הלל שם. "והדברים עתיקים".

⁵ ובפירושו לדברים ט כב: "ובתבערה ובמסה ... מקצפים הייתם את ה' " אומר רמב"ן: "והנה החטא לנסות את השם הוא חטא גדול ואשמה רבה, כאשר הזהיר ממנו לא תנסו את ה' אלהיכם". ראו דברינו [מסה ומריבה](#) בפרשת בשלח. ומי הוא שננזף בפסוק: "היד ה' תקצר"? משה! רבם של כל הנביאים. ראו פקפוקי של משה גם בשמות רבה ב ד, ג ד, כבר בתחילת שליחותו.

⁶ הטלת ספק.

⁷ הפסוק בו חותם רמב"ן את דבריו קשור לנושא שלנו באמצעות דברי הנביא מלאכי שם: "ובחנוני נא בזאת" – פסוק שעוד נראה להלן. משפט המפתח בדברי רמב"ן כאן הוא: **כי אין רצון ה' לעשות ניסים לכל אדם בכל עת** (השווה עם דבריו בראש פרשת שלח לך: "כי הכתוב לא יסמוך על הנס"). אמנם בעבר היו ניסים, היו אותות ומופתים והם משמשים בסיס לאמונתנו, אלא שהיום, אחרי שכבר נתאמתו דברי ה' ונבואת משה, אין עוד צורך באותות מופתים וניסיונות נוספים. ראו איך רמב"ן גולש גם לעניין השכר, עבודת ה' שלא על מנת לקבל פרס וצידוק הדין. שילוב כזה נמצא גם בספר החינוך (מהדורת שעוועל) מצווה תכה - לא תנסו: "שנמנענו שלא לנסות יותר מדאי הנביא המיסר את העם והמלמד דרכי התשובה אחר שנדע אמיתת נבואתו, ועל זה נאמר לא תנסו את ה' אלהיכם כאשר נסיתם במסה, כלומר לא תנסו גמולי השם ועונשיו שהודיע לכם על ידי נביאו על צד שתסתפקו בהם". ראו עוד סיום דברי רמב"ן על הפסוק שלנו, בו הוא חוזר ומסכם את דבריו לעיל ומוסיף, אגב אורחא, את נושא טעמי המצוות: "ולכך אמר הכתוב בכאן, שמור תשמרו מצותיו ועדותיו, שהם הנסים שעשה לכם מכבר להיות לכם לעדות כגון הפסח והמצה והסוכה, ותשמרו חוקי אע"פ שלא תדעו טעמם, כי באמת ייטב לכם בסוף, אין צורך לנסיון בתורה ובמצות אחרי שכבר נתאמת אצלכם שהוא מאתו יתברך. וכן בכל דבר נביא המנוסה והמוחזק בנביא אמת באותות ובמופתים כדן התורה, לא תנסו את דבריו בכל גמול ובכל עונש שיאמר לכם, ולא תסתפקו (תטילו ספק) ביכולתו יתעלה, אבל האמינו בתורתו ותאמינו בנביאיו והצליחו. והנה הבטיח כי סוף הכבוד לבוא בירושת הארץ ונצוח האויבים, כי היא הטובה הגדולה, והצריכה לאותו הדור. ואחרי כן אמר, כי גם לדורות הבאים אין צורך לנסיון בעשיית המצות, אלא שישאלו מאבותיהם וזקניהם ויגידו להם אמיתת התורה והמצות, כאשר יפרש (פסוק כ) כי ישאלך בנך וגמר הפרשה".

⁸ אצל הרמב"ם "לא תנסו" מתמקד באמונה בנביא אמת שהתבררה לנו נבואתו ובשרשרת המסורת והאמונה העוברת מדור לדור. ראו דבריו גם בהלכות יסודי התורה פרק י הלכה ה: "נביא שהעיד לו נביא אחר שהוא נביא, הרי הוא בחזקת נביא ואין זה השני צריך חקירה. שהרי משה רבנו העיד ליהושע והאמינו בו כל ישראל קודם שיעשה אות. וכן לדורות, נביא שנודעה נבואתו והאמינו בדבריו פעם אחר פעם, או שהעיד לו נביא והיה הולך בדרכי הנבואה, אסור לחשב אחריו ולהרהר בנבואתו שמא אינה אמת. ואסור לנסותו יותר מדאי. ולא נהיה הולכים ומנסים לעולם, שנאמר: לא תנסו את ה' אלהיכם כאשר נסיתם במסה שאמרו היש ה' בקרבנו אם

ספר חובות הלבבות שער ד הביטחון פרק ד – לא תסתכנו

וכן אין ראוי לאדם להיכנס בסכנות בביטחונו על גזרת הבורא, וישתה סמי המות או שיסכן בעצמו להילחם עם הארי והחיות הרעות ללא דוחק, או שישליך עצמו בים או באש והדומה לזה ממה שאין האדם בטוח בהם ויסכסם בנפשו. וכבר הזהירו הכתוב מזה במה שאמר: "לא תנסו את ה' אלהיכם"⁹.

מסכת תענית דף ט עמוד א – מבחן המעשרות

אשכחיה רבי יוחנן לינוקא דריש לקיש. אמר ליה: אימא לי פסוקיך! - אמר ליה: "עשר תעשר"¹⁰. אמר ליה: ומאי עשר תעשר? - אמר ליה: עשר בשביל שתתעשר. - אמר ליה: מנא לך? - אמר ליה: זיל נסי. - אמר ליה: ומי שרי לנסוייה להקב"ה? והכתיב: "לא תנסו את ה'!" - אמר ליה: הכי אמר רבי הושעיא: חוץ מזו, שנאמר: "הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי ובחונני נא בזאת אמר ה' צבאות אם לא אפתח לכם את ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די" (מלאכי ג י).¹¹

ספר אור זרוע ח"א הלכות שליח ציבור סימן קיג – ממלאכי ועזרא לשכירות חזנים

תשובה מהרב רבי אליעזר מביה"ס להרב רבי יהודה חסיד זצ"ל בדבר שכירות החזנים ונתינת חוקים וכאשר נתשללו בימי עזרא ביטל יוצרנו מצות שפתיו "לא תנסו" וצוה על ידי מלאכי לבוחנו בזאת להיות טרף בביתו מצוי למשרתי מקדשו.¹²

ירושלמי מסכת יומא פרק א הלכה ד – אין סומכים על הנס

תני: לא היו מניחין אותו לוכל,¹³ לא חלב ולא ביצים ולא גבינה ולא בשר שמן ולא יין ישן ולא קונדיטון ולא גריסין של פול ולא עדשים. שמואל אמר: ולא אתרוג ולא כל דבר שהוא מרגיל לזיבה. אף על פי כן היו קורין

אין. אלא מאחר שנודע שזה נביא, יאמינו וידעו כי ה' בקרבם ולא יהרהרו ולא יחשבו אחריו, כענין שנאמר: וידעו כי נביא היה בתוכם (יחזקאל ב ה). שים לב להבדל הדק בין רמב"ן לרמב"ם בעניין אי הצורך להעמיד את הנביא בניסיון ואזכור (או אי אזכור) היחס לאותות ומופתים. אצל רמב"ן יש אותות ומופתים, גם בנביא אמת, וגם כביכול כלפי הקב"ה. אותות ומופתים הם חלק בלתי נפרד מהאמונה, אלא שהיום, לאחר שכבר ראינו מהם (אבותינו ספרו לנו) והתבררה אמיתת הנבואה ותורת משה, אין בהם צורך ואין לדרוש אותם. אצל רמב"ם אין אזכור כלל של אותות ומופתים (ראו דבריו על אמונה בגין אותו ומופתים הלכות יסודי התורה ח א), רק העדות מנביא לנביא (והיום מחכם לחכם?). והדוגמא הטובה ביותר היא הושע. וכבר הרחבנו בנושא זה בדברינו [ונתן אלך אות או מופת](#) בפרשת ראה.

⁹ בדרך זו, ש"לא תנסו" הוא לענין הכנסת האדם את עצמו בסכנה, הולך גם הכוזרי מאמר ה אות כ וכך (ושם גם סכנת איבוד הביטחון בה), דרשות אבן שועיב פרשת שלח לך, ספר אורחות צדיקים שער השמחה ועוד. ובדרך של ציפייה לשכר, שכבר ראינו לעיל בדברי רמב"ן וספר החינוך, הולכים ראשונים נוספים כמו שערי תשובה לרבינו יונה שער ג, ספר יראים סימן שסא ועוד. ראו ספר יראים שם שמעמת את האיסור לא תנסו עם הגמרא בפסחים ח ע"א: "האומר סלע זו לצדקה כדי שאחיה אני ובני הרי זה צדיק גמור". כללו של דבר, ראינו עיסוק רב בראשונים בנושא "לא תנסו" במגוון רחב של פירושים: אמונה בנביא, הצורך באותות, ציפייה לשכר וגמול, כניסה לסכנה ואפילו טעמי המצוות. נפנה מבט 'אחורה' לחז"ל, לתלמודים ולמדרשים.

¹⁰ "עֶשֶׂר תְּעַשֶׂר אֶת כָּל תְּבוּאֹת זֶרְעֶךָ הַיֵּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה" (דברים יד כב) והוא דין מעשר שני כפי שעולה מהפסוקים שם. ובהמשך, בפסוק כד שם: "כִּי יִבְרַךְ ה' אֱלֹהֶיךָ" וזה בהחלט קשור להמשך הדרשה כפי שנראה. יש שכר וגמול.

¹¹ היכן התקיימה בחינה זו של מתן מעשרות שמעשיר את בעליו? בדורו של חזקיהו שעליו נאמר: "יראת ה' היא תתהלל - זה דורו של חזקיהו" (סנהדרין כ ע"א). ראו מדרש תנחומא (בובר) פרשת ראה - הוספה סימן א: "עשר תעשר ... שנה בשנה (דברים טו כ). אם הוצאת מעשר בשנה זו, אתה זוכה לשנה אחרת. אמר רבי אבא בר כהנא: קשה של מעשרות בכל התורה. כתיב: לא תנסו את ה' אלהיכם (דברים ו טז), ובמעשרות כתיב: הביאו את כל המעשר ... ובחונני נא בזאת (מלאכי ג י). ומי בחן המעשרות? דורו של חזקיהו, שנאמר: וַיִּדְרֹשׁ יַחֲזַקְיָהוּ עַל הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם עַל הָעֲרֻמוֹת: וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו עֲזַרְיָהוּ הַכֹּהֵן הָרִאשׁ לְבֵית צְדוֹק וַיֹּאמְרוּ מִהַחֵל הַתְּרוּמָה לְבֵית ה' אָכֹל וְשָׂבֹעַ וְהוֹתֵר עַד לְרֹב כִּי ה' בָּרַךְ אֶת עַמּוֹ וְהַנֹּתֵר אֶת הַקְּהָמוֹן הַזֶּה (דברי הימים ב לא ט-י). ראו גם דברים רבה ג: "מעשה בר' פנחס בן יאיר שהלך לעיר אחת והיו העכברים אוכלים בתחומה של אותה העיר. באו ובקשו הימנו. מה עשה רבי פנחס בן יאיר? אמר להן: למה אין אתם מפרישין מעשרותיכם כראוי? מבקשין אתם שנערוב אתכם שאם אתם מפרישין מעשרותיכם כראוי אין עכברים אוכלין עוד? אמרו לו: אין. ערב אותן והלכו העכברים ולא נראו עוד". חזרה לגמרא בתענית הנ"ל. זה האזכור האחד והיחיד בכל התלמוד הבבלי של "לא תנסו" (להלן נראה אזכור יחיד גם בירושלמי). לא תנסו בכל מקום – אבל במעשרות כן. מה כלול בלא תנסו? מה גדרי איסור זה? אין לנו כמעט שום מידע בגמרא ובמדרשים, אלא דברי הראשונים שהבאנו לעיל. האם היה העניין כה פשוט בעיניהם?

¹² בתשובה זו דן האור זרוע (ר' יצחק ב"ר משה מהעיר וינה [אוסטרין] נולד בערך בשנת ד"א תתק"מ [1180], ונפטר שם בערך בשנת ה"א י' [1250]) בנוהג לשכור שליח ציבור ושאר משמשים בקודש שמקבלים שכר בעוד שלכאורה עבודה כזו היא תחליף לעבודת המקדש וצריכה להיעשות בחינם. הוא מסתמך על כך שגם בעבודת בית המקדש, שהיא "עבודת ה' חמודה בפי כל" שהתחרו בה ובכל זאת הכהנים קבלו שכר כמו שכתוב בתורה: "כי שכר הוא לכם חלף עבודתכם באוהל מועד" (במדבר יח לא). ולא עוד, אלא שבימי עזרא, כשנתרשלו בעבודת המקדש, חרג הנביא מהאיסור של "לא תנסו" והתיר לבחון את ה' על מנת שביאו תרומות ומעשרות למקדש ולכהנים המשמשים בקודש. אי לכך, נראה להתיר גם כאן כי אחרת חס וחלילה: "ישארו בלי תורה ובלא תפילה ובלא מורה צדק". ועכשיו שמוותר לתת להם שכר (ואולי אפילו לבחון את הקב"ה דרך זה?), מקבלת מחויבותם לעבוד ולשרת כדבעי, משנה תוקף. ראו דברינו על עשרים וארבע מתנות כהונה, [האוכל מן הקור לוקה מן הקורה](#) בפרשת תזריע.

¹³ לאכול. לכהן הגדול בערב יום הכיפורים (בסעודה המפסקת).

עליו את הפסוק הזה "אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו" (תהלים קכז א). ולא מן הניסים שהיו נעשין בבית המקדש הן? אמר רבי אבון: על שם לא תנסו.¹⁴

ספר האמונות והדעות מאמר ז – בחינת יכולת מול בחינת זכות

וכמצאנו לאמרו: "ובחננוני נא בזאת" (מלאכי ג ל), אחר אמרו "לא תנסו את ה'" (דברים ו טז). הפרש, ¹⁵ והוא שהבחינה על שני פנים: אחד מהם, יכולת הבורא היכול על הדבר אם לא. וזה הוא האסור כאשר אמר: "וינסו אל בלבבם... היכול אל לערוך שולחן במדבר" (תהלים עח יח-ט).¹⁶ והשני, בחינת האדם עניינו אצל הבורא, היש לו אצלו מעלה יתירה אם לא, אחר שהוא מודה שהוא יכול על המעשה ההוא. וזה מותר כאשר אמר בגדעון: "ויאמר גדעון אל האלהים אם ישך מושיע בידי את ישראל אנסה נא רק הפעם בגזה" (שופטים ו לו) וגוי' והוא כמו שאמרו: "בחננוני נא בזאת" (מלאכי ג ל).¹⁷

ישעיהו פרק ז פסוקים י-יג – אחז מסרב לשאול אות

ויוסף ה' דבר אל אֶחָז לֵאמֹר: שְׂאֵל לְךָ אֹת מַעַם ה' אֶלְהֶיךָ הַעֲמֵק שְׂאֵלָה אוּ הִגְבֵּה לְמַעְלָה: וַיֹּאמֶר אֶחָז לֹא אֶשְׂאֵל וְלֹא אֶנְסֶה אֶת ה': וַיֹּאמֶר שְׁמַעוּ נָא בַּיַּד דָּוִד הַקָּעֵט מִכֶּם הַלְאוֹת אֶנְשִׁים כִּי תִלְאוּ גַם אֶת אֶלְהֵי: ¹⁸

מדרש תנחומא (בובר) פרשת ויצא סימן יד – אחז מסרב לקדש שם שמים

באחז כתיב: "ולא עשה הישר בעיני ה' אלהיו כדוד אביו" (מלכים ב טז ב), אמר לו ישעיה: "שאל לך אות מעם ה' אלהיך העמק שאלה" (ישעיה ז יא), שיחיו המתים או שיעלה קרח משאול. "או הגבה למעלה" (שם), תבקש שירד אליהו מן השמים. אמר לו: יודע אני שיש בו כח לעשות. אבל איני רוצה שיתקדש שם שמים על ידי, שנאמר: "ויאמר אחז לא אשאל ולא אנסה את ה'" (שם שם יב).¹⁹

¹⁴ כמו בתלמוד הבבלי, גם בתלמוד הירושלמי לא מצאנו התייחסות לאיסור של "לא תנסו" במשמעות ההלכתית המקובלת, אלא רק בהקשר עקיף של עבודת ה' והגדול ביום הכיפורים והשמירה עליו שלא ייפסל לעבודה. ראו פירוש רבנו יונה על מסכת אבות פרק ה משנה ה: "עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש... לא נראה זבוב בבית המטבחים... ולא אירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים - כדי שלא יצטרך לסגן. ואע"פ שהיו יודעין שלא יאירע לו קרי היו ממניין את הסגן, שאין סומכין על הנס משום לא תנסו, כדאיתא בירושלמי". וכך פירש גם במגן אבות לרשב"ץ על משנה זו. אין סומכין על הנס אפילו במקום המיועד לנסים כמו בית המקדש. זה הפירוש של "לא תנסו", עפ"י הירושלמי, בשיטת ר' אבון. ראו שם בהמשך שיטה אחרת שזה אחד ההבדלים בין בית ראשון (שבו היו נסים) ובית שני שבו היו הדברים יותר בדרך הטבע: "אמר רבי יוסי בי רבי בון: כאן בראשון וכאן בשני".

¹⁵ יש הבדל בין השניים ואין סתירה בין דברי הנביא מלאכי והתורה בספר דברים.
¹⁶ רס"ג משלב כאן את הפסוק בתהלים עח המזכיר את ניסיונות בני ישראל את ה' במדבר. נראה שברקע דבריו עומד המדרש הבא בפסיקתא דרב כהנא (מנדלבוים) פרשה ג: "כל הנחשלים אחריו - אמר ר' יצחק: כל המלחשים אחריו. ר' יודה ור' נחמיה רבנן. ר' יודה אמר: אמרו: אם ריבון על כל מעשיו כדרך שהוא ריבון עלינו - נעבדנו. ואם לאו - נמרוד בו. ור' נחמיה אמר: אם מספיק לנו את מזונותינו כמלך שהוא שרוי במדינה ואין המדינה חסירה כלום - נעבדנו. ואם לאו - נמרוד בו. ורבנן אמרין: אמרו: אם משיחין אנו בלבבנו והוא יודע מה אנו משיחין - נעבדנו. ואם לאו - נמרוד בו. ר' ברכיה בשם ר' לוי: בליבן היו משיחין והקב"ה נותן את שאלתם. ומה טעמיה? וינסו אל בלבבם לשאול אוכל לנפשם (תהלים עח: יח), מה כתיב תמן? ויאכלו וישבעו מאד ותאותם יביא להם (שם שם כט)". ניסוי מסוג זה הוא פסול. ראו לעיל "היד ה' תקצר".

¹⁷ גדעון מנסה את הקב"ה פעמיים עם גיזת הצמר והטל (ראו שופטים ו לו-לט), אחרי שכבר קבל אות מה' (שם טז-כד), ואחרי שעלתה אש מהצור והוא ראה את מלאך ה' פנים אל פנים. עם בעיה זו מתמודד ר' סעדיה גאון (רס"ג). ראו פירוש רד"ק שופטים ו לוט שהביא את דברי רס"ג אלה ומסכם כך: "אבל גדעון לא היה לו ספק ביכולת הבורא אלא רצה לנסות אם הוא ראוי לנס גדול כזה". ראו גם רש"י מסכת תענית ד ע"א, כיצד הוא מסנגר על גדעון בהשוואה לאחרים ששאלו שלא כהוגן: "וגדעון ששאל למנוע טל מעל הארץ ובגזה לבדה יהיה - אין זה שלא כהוגן, ומה תקלה יש אם יחסר העולם טל לילה אחת לבד?". עניין הניסיון שגדעון עורך לקב"ה כלל לא עולה לדיון אצל רש"י, רק ההשוואה עם אלה ששאלו שלא כהוגן (אליעזר, שאול ויפתח, ראו דברינו [נחש אליעזר](#) בפרשת חיי שרה **ובת יפתח בפרשת בחוקות**). ראו עוד פירוש דעת מקרא (יהודה אליצור) שגדעון היה במצב מאד קשה לאחר התבוסה הראשונה במלחמה של שבטי הצפון נגד מדין בה נהרגו גם אחיו (פירוש דעת מקרא שופטים ו לה). אבל המעניין מכל הוא פירוש רס"ג עצמו שמקשר זאת עם דברי הנביא "בחננוני", היינו שמוטר לבחון את ה'. גדעון הוא בבחינת מי שעונה לאתגר "בחננוני". בכך הוא חולק על הגמרא בתענית שמגבילה את "בחננוני" רק למקרה של מעשרות. ספר אור זרוע לעיל מרחיב את "בחננוני" של הנביא מלאכי לשאר ענייני מקדש ומקדש מעט ומשמשים בקודש, ואילו רס"ג מסנגר בקו זה על גדעון ומרחיב את משמעות "בחננוני" הרבה מעבר לענייני מעשרות ותרומות ועבודת הקודש. אבל נראה שגם אחרי הרחבה זו יסכים רס"ג לקו העקרוני שהתוו רמב"ן ורמב"ם וישגדעון איננו תקדים לכל אדם.

¹⁸ מה קורה כאן? ישעיהו פונה לאחז שישקש אות מהקב"ה ואילו אחז, המלך הרשע, זה שבנוסף לחטאיו שבמקרא סגר עפ"י חז"ל את בתי מדרש וביקש להשכיח תורה מישראל (ירושלמי סנהדרין פרק י הלכה ב, בראשית רבה מב ג, ויקרא רבה יא ז), מתעקש שלא לנסות את הקב"ה! והנביא מכנה סירוב זה להלאות את ה'! ראו בראשית רבה מד ח, פרשת לך לך באיזו חברה טובה נמצא אחז: "ויאמר אברם ה' אלהים מה תתן לי, אמר רבי יונתן: ג' הן שנאמר בהם: שאל ואלו הן: שלמה, ואחז, ומלך המשיח, שלמה דכתיב (מלכים א ג) בגבעון נראה ה' אל שלמה בחלום הלילה ויאמר אלהים שאל מה אתן לך, אחז דכתיב (ישעיה ז) שאל לך אות מעם ה', מלך המשיח, דכתיב ביה (תהלים ב) שאל ממני ואתנה גוים נחלתך".

¹⁹ ובאודת בראשית (בובר) פרק מט: "אמר לו ישעיה: העמק שאלה או הגבה למעלה (ישעיה ז יא), אמר לו: מבקש אתה שיחיו המתים, או שיעלה קרח, או שירד אליהו? אמר לו אחז: יודע אני שיש בך כח לעשות, אלא איני מבקש שתתכבד בשבילי", שנאמר: ויאמר אחז לא אשאל ולא אנסה את ה'". אחז מסרב על מנת שישעיהו לא יתכבד בכך שהאותות שהציע יתקיימו! ראו גם מדרש תהלים

בראשית רבה פרשה נה סימן ג – הניסיון לאברהם

"ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם" - רבי אבון פתח: "באשר דבר מלך שלטון ומי יאמר לו מה תעשה" (קהלת ח ד). אמר ר' אבון: [משל] לרב שהיה מצוה לתלמידו ואומר לו: "לא תטה משפט" והוא מטה משפט, "לא תכיר פנים" והוא מכיר פנים, "לא תקח שוחד", והוא לוקח שוחד. אמר לו תלמידו: רבי, אתה אומר לי "לא תלוה בריבית" ואת מלוה בריבית? לך מותר ולי אסור? כתוב "לא תנסו את ה' אלהיכם" - "והאלהים נסה את אברהם"²⁰

ילקוט שמעוני תורה פרשת ואתחנן רמז תתמה – דוד מבקש בחנני ונסני

"לא תנסו את ה' אלהיכם" ... אמר דוד: אני עשיתי לעצמי ... "בחנני ה' ונסני צרפה כליותי ולבתי" (תהלים כו ב) - שאיני מן הראשונים²¹ .. אדם באשתו לא עמד - אני עומד. נח נשתכר - ואני כוס ישועות אשא. אברהם חנן את המלכים - ואני עד הכרית כל זכר באדום ... יעקב הריב עם המלאך - ואני נצחתי אותו ... שמעון ולוי קנאו בשכם ואני בגלית ... יששכר יודעי בינה ואני בכל דרכי משכיל ... יוסף יפה תואר ואני איש תואר ... בחנני ה' ונסני. א"ל המקום: לא תוכל לעמוד.²²

שבת שלום

ושנזכה לראות בנחמת ציון, גאולת ישראל ובנין ירושלים

מחלקי המים

מים אחרונים: קריאה משולבת של שני המדרשים האחרונים מעצימה עוד יותר את בקשתו של דוד (עפ"י המדרש כמובן) "בחנני ונסני". אם אברהם משביע את הקב"ה שלא ינסה אותו עוד, מה לך דוד שתבקש ניסיונות? והכל על מנת שיצרפו את "אלוהי דוד" לרשימת האבות? ראו בשמות רבה סוף פרשה ב איך משה שמח לרגע כאשר הקב"ה אומר לו: "אנכי אלהי אביך, אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב ... אמר: הרי אבא נמנה עם האבות ולא עוד אלא שהוא גדול שנזכר תחילה" - בדברינו בין משה לאבות בפרשת ורא. אז אם משה לא זכה, מדוע דוד חשב שיזכה? ואם שם גם נאמר למשה: "אל תקרב הלום ... כבר מתקנת המלכות לדוד", מדוע דוד לא מסתפק במלכות ומבקש ניסיונות? שילוב שני המדרשים האחרונים יוצר גם את ה"משוואה" הבאה: האדם מצווה לא לנסות את הקב"ה וגם לא את עצמו. בה בעת, הוא רשאי לפנות בבקשה לקב"ה: "לא תנסה" - אל תעמיד אותנו בפני ניסיונות קשים.

(שוחר טוב; בובר) מזמור ב שמוסיף לרשימת השואלים החיוביים שמנה בראשית רבה (בהערה הקודמת) גם את: "יעקב, שנאמר: אם יהיה אלהים עמדי וגו' וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך - מכלל שאמר לו: שאל". ולגבי אחז שסירב לשאול ולנסות את הקב"ה הוא אומר: "ולמה נקרא שמו אחז? שאחז אותו מלהביא טובה לעולם". מה פשר עניין זה? צבוע ורשע ככל שיהיה, האם לא צדק אחד ונהג כדן התורה: "לא תנסו את ה' אלהיכם"? נראה שהמקרה של אחז הוא יוצא דופן. ישעיהו רצה לעשות מופת מיוחד, כאלוהי בהר הכרמל, כמשה אצל דתן ואבירם, כגדעון, בבחינת: "עת לעשות לה' הפרו תורתך". ראו [דברינו בנושא זה](#) במגילת רות. אחז אינו מוכן לקדש שם שמים ופתאם נעשה "צדיק הרבה". ועל"פ, בזכות הפסוק: "שאל לך אות מעם ה'", נדרשו המדרשים לאותם ששאלו אות כהוגן ונכללו ברשימה החיובית גם אברהם ויעקב, שמדרשים אחרים מותחים עליהם ביקורת של חסר אמנה כששאלו מה ששאלו. ראו דברינו [אין הבטחה לצדיק בעולם הזה](#) בפרשת ויצא.

²⁰ מדרשים רבים מעלים שאלות ותהיות לגבי העקידה והצורך לנסות את אברהם. וזה, אולי, הבולט והחריף מכולם. לכאורה, מה הקשר? הקב"ה בוחן את האדם ומנסה אותו - "ה' צדיק יבחן" (תהלים יא ה) ואילו האדם מצווה לא לנסות את הקב"ה - לא תנסו. [עשרה ניסיונות נתנסה אברהם אבינו](#) ונמצא שלם, שזה סמל האמונה. ומנגד, [עשרה ניסיונות ניסו אבותינו את הקב"ה במדבר](#), שזה סמל המרי והכפירה. למה חייבת להיות סימטריה? סימטריה אולי לא, אומר המדרש שלנו, אבל השוואה כלשהיא בוודאי. אתה ציווית "לא תנסו", אל תעמיד אתה אותנו בניסיונות! בפרט לא כאלה מסוג של עקידת בנים. וכבר הארכנו לדון בנושא זה בדברינו [פרא בסיליוס נומוס אגרפוס](#) בפרשת וירא. והצבענו שם במיוחד על השבועה שאברהם משביע לקב"ה, בסוף פרשת העקידה, שלא ינסה אותו עוד (וכבר קדם לו נח בסוף המבול, ראו דברינו השבועה לנח וכן צא מן התיבה [בפרשת נח](#)). ואנו אומרים בכל יום: "ואת תביאנו לא לידי ניסיון ולא לידי ביזיון".

²¹ שאני טוב יותר מהראשונים כדלהלן.

²² אמירה זו של דוד "בחנני ה' ונסני" היא לכאורה עניין אחר. כאן אין האדם מנסה את הקב"ה כגדעון למשל, אלא מעמיד את עצמו בניסיון, מבקש להיות "צדיק הרבה" ומחפש "אתגרים" ביראת שמים. ראו "בחנני" גם בתהלים כו ב: "בְּחַנְנֵי ה' וְנִסְנֵי צְרֹפָה צְרָפָה כְּלִיּוֹתַי וְלִבִּי", ובאיוב כג י: "כִּי יֵדַע דָּרְךְ עֲמִדֵי בְּחַנְנֵי כְּזָהָב אֲצֵא". ראו גם הסוגיה בסנהדרין קז ע"א: "אמר רב יהודה אמר רב: לעולם אל יביא אדם עצמו לידי ניסיון, שהרי דוד מלך ישראל הביא עצמו לידי ניסיון ונכשל. אמר לפניו: ריבונו של עולם, מפני מה אומרים, אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב ואין אומרים אלהי דוד? - אמר: אינהו מינסו לי, ואת לא מינסית לי, אמר לפניו: ריבונו של עולם, בחנני ונסני. שנאמר: בחנני ה' ונסני וגו'". והקב"ה מנסה את דוד "בדבר ערוה" - מה שלא ניסה את האבות, והוא נכשל בחטא בת שבע. אבל מדרש ילקוט שמעוני (לא מצאנו מקור קדום יותר) סבור שיש קשר בין "בחנני ונסני" ובין "לא תנסו את ה' אלהיכם". אדם שמבקש להעמיד את עצמו בניסיון ולהוכיח לעצמו (ולעולם סביבו) שהוא יכול לעמוד בניסיונות ומצבים קשים, מנסה כביכול את הקב"ה ואת חוקי התורה שניתנו לטובתו. גם זה סוג של "לא תנסו". עוד על "בחנני" ראו בראשית רבה מד, במדבר רבה יח כא, תנחומא בובר בראשית סימן יג, מדרש תהלים מזמור יז עוד. ונראה שזה נושא שראוי להרחיב ולדון בו בפני עצמו.